

به نام خدا
دانشگاه پیام نور واحد تهران- جنوب

پایان نامه
برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بین الملل

عنوان:

ارزیابی عملکرد کمیته ضد تروریسم شورای امنیت سازمان ملل متحد

استاد راهنما: آقای دکتر رضا موسی زاده

استاد مشاور: آقای دکتر محمد علی پاکشیر

نگارنده: حمیدرضا شعبانی فرد

زمستان 1391

تقدیم به :

پدر مهربانم که مهربانیش سرمشق مهر پدری است او که جان خورشید در سوزش به او تاسی می کند و صلابت نگاهش از کلمات دلنشین می تراود

مادرم که هرچه دارم از اوست او که تمام وجودش چون آیینه ای زلال و بی ریاست و یادش یاد آور سادگی و معرفت

و همسر گرامی ام که در تهیه این اثر صبورانه مرا یاری نمود

سپاسگذاری :

بر خود لازم می بینم از زحمات استاد
راهنما جناب آقای دکتر رضا موسی
زاده و استاد مشاور آقای دکتر محمد
علی پاکشیر که در تدوین این اثر
زحمات بسیار کشیده و همواره این
حقیر را از چشمه های جوشان علم و
دانش خویش بهرمنند ساختند تقدیر و
تشکر نموده و از درگاه ایزد منان
برای آنها خیر دنیا و آخرت مسالت
نمایم .

چکیده :

شورای امنیت سازمان ملل با تاسیس کمیته مبارزه با تروریسم و تصویب قطعنامه های 1373 و 1368 تکالیف قراردادی ناشی از کنوانسیون های ملل متحد در مبارزه با تروریسم را به تکالیف سازمانی تبدیل کرد که بدون چون و چرا بر تمامی دول عضو تحمیل می شود . چنین فرایندی در سطح بین المللی نوعی قانونگذاری بین المللی می باشد . الزام دولت ها به همکاری و معاضدت با یکدیگر، مقابله با تامین مالی تروریسم، مقابله با پولشویی، مقابله با عضوگیری گروه های تروریستی، کنترل مرز و جلوگیری از مهاجرت اتباع بیگانه و جعل گذرنامه و مدارک هویتی با هدف ارتکاب عملیات ها ی تروریستی، تدوین قوانین مورد نیاز برای مقابله با کلیه اقدامات تروریستی، هماهنگ سازی نهادهای امنیتی اطلاعاتی برای مقابله با پدیده شوم تروریسم و ایجاد یک آژانس ملی مرکزی به این منظور، عدم پشتیبانی مستقیم و غیر مستقیم از تروریسم، تدوین راهبردی ملی به منظور مبارزه با تروریسم از جمله تکالیفی است که در قطعنامه هزار و سیصد هفتاد و سه شورای امنیت بر آن تاکید شده است . واکنش دولت ها در قبال قطعنامه های فوق و عمل به مفاد آنها متفاوت بوده است اما از آنجایی که اقدامات تروریستی به خاطر خشونت آمیز بودن و ایجاد رعب و وحشت در نهایت منجر به نقض حق حیات، بی حرمتی به کرامت و منزلت انسانی و نقض فاحش حقوق بشر می گردند ، لذا بیشتر دولت ها سعی نموده اند با تقدیم گزارش های دوره ای به کمیته میزان اهتمام خود به اجرای قطعنامه ها را نشان بدهند و این می تواند نشانی از صورت عرفی یافتن قواعد عام مبارزه با تروریسم باشد . جمهوری اسلامی ایران تا کنون هفت گزارش از اقدامات تروریستی خود که در سطح ملی صورت گرفته است را تقدیم کمیته نموده و در این گزارش ها سطح اجرایی شدن مفاد قطعنامه مزبور را تشریح نموده است.

- کلید واژه ها :

- شورای امنیت - تامین مالی تروریسم - کمیته ضد تروریسم
- کنوانسیون های ضد تروریستی- مدیریت اجرایی کمیته ضد تروریسم
- حقوق بشر

فهرست مطالب

مقدمه 1
فصل اول: کلیات

- 1-1 تعریف مفهومی از تروریسم 7
- 1-2 اهداف تروریسم 9
- 1-3 تحولات جدید در انواع تروریسم 11
- 1-4 تروریسم فرادلتی 13
- 1-5 سایبر تروریسم 15
- 1-6 دلایل ریشه ای تروریسم 16

فصل دوم: ابعاد حقوقی و نظارتی کمیته منبعث از قطعنامه 1373 شورای امنیت

گفتار اول: الزامات حقوقی مندرج در پاراگراف اول قطعنامه 1373

- 1-1-2 جرم انگاری تامین مالی تروریسم 18
- 1-2-2 بلوکه سازی و توقیف اموال و دارایی های متعلق به گروه های تروریستی 20
- 1-3-2 اقدامات پیشگیرانه ای که باید از سوی سازمان های مالی و غیر مالی صورت بگیرد 21
- 1-4-2 اقدامات بنیادین در داخل سیستم های بانکی به منظور مقابله با تامین مالی تروریسم و پولشویی 23
- 1-5-2 نظارت و تدوین مقررات مربوط به به فعالی ت سازمان های خیریه و غیر انتفاعی 26

گفتار دوم: الزامات حقوقی مندرج در پاراگراف دوم قطعنامه 1373 شورای امنیت

- 1-2-2-1 مقابله و برخورد با عضوگیری و جذب نیرو توسط گروه های تروریستی 32
  - 1-2-2-2 مقابله با تامین تسلیحات و تجهیزات گروه های تروریستی 33
  - 1-2-2-3 اتخاذ اقدامات موثر به منظور جلوگیری از وقوع عملیات های تروریستی و هشدار به هنگام در این خصوص 36
  - 1-2-2-4 انهدام محل اختفاء و مامن تروریست ها 33
  - 1-2-2-5 پیشگیری از استفاده و بهره برداری از سرزمین کشور ها برای انجام عملیات های تروریستی 33
  - 1-2-2-6 تهیه و تدوین قوانین و مقررات مورد نیاز 38
  - 1-2-2-7 تدوین قوانین کیفری خاص و اتخاذ تضمینات لازم 39
  - 1-2-2-7 ایجاد صلاحیت قضایی برای رسیدگی به جرایم تروریستی 41
  - 1-2-2-9 همکاری و معاضدت های قضایی و حقوقی 44
  - 1-2-2-10 نظارت و کنترل موثر مرز 45
- گفتار سوم: الزامات حقوقی مندرج در پاراگراف سوم قطعنامه 1373 شورای امنیت
- 1-3-2 تبادل اطلاعات 47
  - 1-3-2-2 انعقاد موافقتنامه های دو و چند جانبه 48

- 2-3-3 تصویب اسناد بین المللی موجود در زمین ه مقابله با تروریسم.....49
- 2-3-4 اتخاذ موضوع مناسب در مورد فراریان و پناهندگان 49
- 2-3-5 عدم اجراء دكترین جرم سیاسي 49
- 2-3-6 عدم همکاری در تعقیب های غیر قانونی و بیجا.....49
- گفتار چهارم: کنوانسیون های ضد تروریستی.....51
- بند اول: کنوانسیون های تهیه شده قبل از تاسیس کمیته
- 1-1-4-2 کنوانسیون مقابله با جرایم و دیگر اقدامات خطرناك
- علیه هواپیماهای در حال پرواز 52
- 2-4-1-2 کنوانسیون مقابله با توقیف غیر ق انونی هواپیما.....53
- 1-3-4-2 کنوانسیون پیشگیری از وقوع جرایم علیه افرادی که تحت
- 2-4-1-4 حمایت بین المللی قرار دارند نظیر دیپلمات ها... 53
- 1-5-4-2 کنوانسیون بین المللی علیه گروگانگیری.....52
- 1-6-4-2 کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته ای.....53
- 1-7-4-2 پروتکل مقابله با اقدامات غیر قانونی خشونت آمیز در
- فوردگاه ه ایی که در خدمت هواپیمایی کشوری قرار
- دارند.....54
- 1-8-4-2 کنوانسیون مقابله با اقدامات غیر قانونی علیه امنیت
- حمل و نقل دریایی.....54
- 1-9-4-2 پروتکل مقابله با اقدامات غیر قانونی علیه امنیت
- سکوهای ثابت مستقر در فلات قاره.....54
- 1-10-4-2 کنوانسیون نشانه گذاری مواد منفجره پلاستیکی به
- منظور کشف و شناسایی آنها.....55
- 11 ± 4 ± 2 کنوانسیون بین المللی مقابله با بمب گذاری
- تروریستی.....55
- بند دوم: کنوانسیون هایی که پس از تاسیس کمیته ضد تروریسم
- شورای امنیت سازمان ملل تهیه شده اند
- 1-2-4-2 اصلاحیه کنوانسیون مقابله با بمب گذاری
- تروریستی.....56
- 2-2-4-2 پروتکل الحاقی به کنوانسیون مقابله با اقدامات غیر
- قانونی علیه امنیت حمل و نقل دریایی.....56
- 3-2-4-2 پروتکل الحاقی به کنوانسیون مقابله با اقدامات غیر
- قانونی علیه امنیت سکوهای ثابت مستقر در فلات قاره.....57
- 4-2-4-2 کنوانسیون بین المللی مقابله با تامین مالی
- تروریسم.....59
- 5-2-4-2 کنوانسیون بین المللی مقابله با تروریسم هسته ای
- 60
- فصل سوم: میزان اجرایی شدن مفاد قطعنامه 1373 شورای امنیت
- توسط کشور ها 61
- گفتار اول: آفریقا

62.....	3-1-1	کشورهای حوزه شمال آفریقا
67.....	3-1-2	کشورهای شرق آفریقا
71.....	3-1-3	کشورهای حوزه جنوب آفریقا
		گفتار دوم: آسیا
75.....	3-2-1	کشورهای شرق آسیا
79.....	3-2-2	کشورهای حوزه جنوب شرق آسیا
83.....	3-2-3	کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز
87.....	3-2-4	کشورهای غرب آسیا
		گفتار سوم: آمریکا
92.....	3-3-1	کشورهای آمریکای لاتین
97.....	3-3-2	کشورهای آمریکای جنوبی
		گفتار چهارم: اروپا
101.....	3-4-1	کشورهای اروپای شرقی
106.....	3-4-2	کشورهای اروپای غربی و کشورهای دیگر

فصل چهارم: اقدامات جمهوری اسلامی ایران در راستای اجرایی نمودن قصهنامه 1373 شورای امنیت سازمان ملل

112.....	4-1	مقابله با پولشویی
	4-2	نظارت بر سازمان ها و موسسات غیر انتفاعی غیر دولتی
114.....	4-3	محاكمه متهمین ب ه انجام عملیات ها و اقدامات تروریستی
116.....	4-4	تدوین قوانین ضد تروریستی
118.....	4-5	اقدامات گمرکمی
121.....	4-6	کنترل مهاجران
123.....	4-7	امنیت هوانوردی و فرودگاه ها
124.....	4-8	مقابله با قاچاق اسلحه
126.....	4-9	جلوگیری از ورود باندهای تروریستی از طریق مرزهای زمینی
128.....	4-10	اقدامات فرهنگی
130.....		

فصل پنجم: نتیجه گیری

137.....- فهرست منابع و ماخذ

149..... چکیده به زبان انگلیسی

بیان مساله :

تروریسم تهدیدی فراگیر و مخرب علیه نظم و امنیت ملی و بین المللی محسوب می شود . از اینرو و در جهت جهانی سازی ابعاد مبارزه بر علیه این پدیده مهلك، سازمان ملل به میدانی با اصول و تجارب منحصر بفرد در این راستا عمل می کند . در میان نهادهای مختلف این سازمان که بر علیه تهدید تروریسم در زمینه های مختلف فعالیت می کنند، کمیته مبارزه با تروریسم (CTC) شورای امنیت نمایانگر نهادینه سازی حساسیت جامعه بین المللی بر انجام اقدامی موثر در جهت ریشه کن کردن این پدیده می باشد. حمله غافلگیرانه گ روه تروریستی القاعده به برجهای دوقلوی سازمان تجارت جهانی ، جامعه بین المللی را سراسیمه کرد . بلا فاصله سازمانهای بین المللی و کشورها سیاستها ، اقدامات و راهکارهایی برای مقابله با این مسئله بین المللی اتخاذ کردند . سازمان ملل متحد که بزرگترین و برجسته ترین سازمان بین المللی می باشد . نسبت به این حوادث تروریستی واکنش نشان داد. شورای امنیت سازمان ملل متحد بعنوان مهمترین رکن سیاسی و بازوی سازمان ، در اولین اقدام خود بلا فاصله تشکیل جلسه داد . و قطعنامه 1368 را به اتفاق آرا صادر کرد . در این مدت مجمع عمومی سازمان ملل که تمامی کشورهای عضو در آن حضور دارند قطعنامه شماره 1/56 را تصویب کرد این قطعنامه اقدامات تروریستی را به شدت محکوم کرد و از سایر نهادهای سازمان خواست که پاسخ مناسب و هماهنگی نسبت به حوادث اخیر اتخاذ کنند . قطعنامه 1368 شورای امنیت بر حق ذاتی کشورها در دفاع از خود بر اساس ماده 51 منشور ملل متحد تاکید کرد . از اعضای جامعه بین المللی خواست که در مقابله با تهدیدات جدید بین المللی متحد و هماهنگ باشند . این قطعنامه همچنین اقدامات ایالات متحده و متحدینش را که به گروه تروریستی القاعده اعلان جنگ داده بودند را مورد تائید قرار داد . اما قبل از حوادث تروریستی 11 سپتامبر 2001 سازمان ملل و بسیاری از کشورها به تروریسم به

عنوان یک معضل در سطح داخلی، ملی و یا منطقه ای نگاه می کردند اما فروپاشی برجهای دو قلو سازمان تجارت جهانی که نماد قدرت و جلال امریکا و نظام سرمایه داری بود باعث شد که دیگر تروریسم به عنوان معضلی بین المللی تعریف شود. و بر این اساس سازمان ملل در مدیریت

این مبارزه علیه تروریسم بین الملل که جان انسانهای بیگناه بسیاری را گرفته بود. مسولیت مهمی بر عهده داشت. البته سایر ارکان و نهادهای سازمان ملل در بعد غیر

نظامی سیاستهای از قبیل، کاهش شکاف بین شمال و جنوب از طریق کمک به پیشرفت و توسعه کشورهای جهان سوم، دموکراسی سازی، مبارزه با فقر و بیسوادی، فساد مالی و اداری و پولشویی و توجه بیشتر به شان و منزلت انسانها اتخاذ کردند. (هر چند که بیشتر این سیاست های غیر نظامی در حد طرح و تئوری بر روی کاغذ باقی ماندند). شورای امنیت در 28 سپتامبر 2001 قطعنامه 1373 را صادر کرد بر اساس این

قطعنامه یک کمیته به نام کمیته ضد تروریسم (CTC) تشکیل

می شود. و یکسری مجازاتهایی برای مرتکبین و حامیان مالی و انسانی تروریستها تعیین شد. بندهای دیگر این قطعنامه پس از آنکه کشورهای عضو را از هرگونه همکاری و کمک به تروریستها باز می دارد. اعضا را در مبارزه با تروریستها از طریق همکاری کامل اطلاعاتی، تعقیب و مجازات تروریستها، و تصویب کنوانسیونهای بین المللی

متعهد به همکاری می کند. اجرای قطعنامه 1373 و اجرای

کامل آن در سه مرحله انجام می شود. الف) تحقیق و بررسی کشورهای که نیاز به بازنگری داخلی و قانونی در مبارزه با تروریسم هستند

ب) کاوش و بازرسی کامل اقدامات ضد تروریستی کشورها و همچنین مکانیسم اجرایی کشورها در جلوگیری از جابجایی، تامین مالی و عضو گیری تروریستها

ج) نظارت دقیق بر اجرائی شدن قطعنامه 1373 که شامل تصویب کنوانسیونها و پروتکل های بین المللی، و تحکیم و هماهنگی فعالیتهای بین المللی در این رابطه می باشد.

در 26 مارس 2004 شورای امنیت قطعنامه 1535 را تصویب کرد که بر اساس آن مدیریت اجرایی ضد

تروریسم (CTED) تاسیس می شود. در واقع این مدیریت به منظور تقویت فعالیتهای کمیته ضد تروریسم (CTC) از طریق

فعالیت‌های و ظرفیت‌های بین‌المللی، منطقه‌ای، زیر منطقه‌ای، سازمانی و همچنین کمک به کشورهای که نیاز به همکاری در اجرای کردن تعهدات خود بر اساس 1373 دارند می‌باشد. همچنین بر این اساس فعالیت‌های CTC و CTED در آیند توسعه می‌یابد. هر دولت عضو سازمان ملل بر اساس قطعنامه 1373 موظف است که گزارش‌های اولیه خود را در رابطه با اقداماتش به CTC ارائه دهد. از 191 عضو سازمان ملل 161 کشور تمایل به همکاری بیشتری از خود نشان داده‌اند. در کل CTC حدوداً 550 گزارش از کشورها ی عضو در رابطه با اقدامات داخلی و بازنگری قوانین داخلی دریافت کرده است. همچنین نهادها و سازمان‌های بین‌المللی نیز سازوکارهایی در راستای اجرای کردن قطعنامه 1373 شورای امنیت سازمان ملل ایجاد کرده‌اند. بعد از یازده سپتامبر درصد کشورهایی که کنوانسیون‌های ضد ترور یستی را امضا و تصویب کرده‌اند به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است (20الی 40 درصد). به طور مثال کنوانسیون جلوگیری از بمب‌گذاری تروریستی (1997)، اعضا از 28 به 115 کشور، و کنوانسیون جلوگیری از تامین مالی تروریسم (1999) از 27 به 117 کشور افزایش یافته است. و در 31 مارس 2004 تقریباً 100 کشور تمایل خود را برای همکاری فنی در مقابله با تروریسم اعلان کردند.

کمیته ضد تروریسم (CTC) و مدیریت اجرایی ضد

تروریسم (CTED) با چالش‌هایی از قبیل خوداری بعضی از کشورها و سازمانها از ارائه گزارش، فقدان امکانات لازم بعضی از کشورها و س ازمان‌های بین‌المللی برای اجرایی کردن قطعنامه 1373، و همچنین نبود ضمانت اجرای کافی و روشن مواجه هستند. کمیته مبارزه با تروریسم نهادی فرعی از شورای امنیت سازمان ملل است که تحت قطعنامه‌های

1373 و 1624 شورای امنیت هدایت شده و به فعالیت در زمینه‌های مربوط به فرا یند مبارزه با پدیده تروریسم می‌پردازد. هدف از تشکیل این کمیته تقویت توانایی کشورهای عضو سازمان ملل برای مقابله و پیشگیری از اقدامات تروریستی هم درون مرزهای کشورهای عضو و هم در مناطق مختلف دنیا می‌باشد. این کمیته با کمک هیئت مدیره اجرایی که مسئولیت اتخاذ تصم یسات مربوط به کمیته، هدایت ارزیابی‌های کارشناسانه هر کدام از کشورهای عضو و

تسهیل انتقال کمک های فنی به کشورها را در این راستا بر عهده دارد، در مسیر مبارزه با تروریسم گام بر می دارد. کمیته مبارزه با تروریسم یک منبع مستقیم در جهت مبارزه با تروریسم نیست بلکه ای نهاد به عنوان واسطه ای میان کشورها و یا گروه های دارای ظرفیت و توانایی برای اقدامات ضد تروریستی و کشورهای نیازمند یاری عمل می کند.

سوال های اصلی تحقیق:

تحقیق حاضر در صدد پاسخ به این سوالات است که:

سوال اصلی

- با توجه به حدود وظایف و اختیارات کمیته گزارشات ج.ا.ا به ابن کمیته تا چه اندازه توانسته است الزامات مندرج در قطعنامه 1373 را برآورده نماید؟

سوالات فرعی

- ساختار تشکیلاتی کمیته به چه صورت می باشد؟
- کمیته ضد تروریسم چه اقداماتی را در جهت ایجاد سازو کارهای قانونی لازم در قوانین داخلی کشورها به منظور مقابله با پدیده تروریسم انجام داده است؟
- آیا کمیته نظارت و بازرسی دقیقی نسبت به اقدامات ضد تروریستی کشورها دارد؟
- کمیته چه اقداماتی را در جهت تصویب کنوانسیون ها و پروتکل های ضد تروریستی صورت داده است؟
- گزارش دهی دولت ها به کمیته تا چه حد بوده است؟

- سابقه و ضرورت انجام تحقیق:

- از آنجایی که تا کنون تحقیق جامع و همه جانبه ای در زمینه کمیته ضد تروریسم انجام نشده لذا شناساندن این کمیته و کارکردهای آن ضروری می نماید.
- انجام این تحقیق می تواند مراجع ذیربط داخلی و جامعه حقوقی کشور را با یکی از نهادهای فرعی شورای امنیت و سازو کار های آن آشنا سازد.

- هدف ها -

- بررسی مفاهیم و تعاریف مربوط به تروریسم و تبیین جایگاه کمیته ضد تروریسم شورای امنیت

- بررسی مفاد قطعنامه 1373 سال 2001

- بررسی کنوانسیون هایی که کمیته ضد تروریسم مبدع آنها بوده

- بررسی میزان الحاق کشورها به کنوانسیون های مقابله با تروریسم از زمان تاسیس کمیته

- بررسی اقدامات جمهوری اسلامی ایران در زمینه اجرایی نمودن مفاد قطعنامه 1373

- کاربردهای متصور از تحقیق

در این تحقیق سعی خواهد شد تا ضمن تبیین جایگاه حقوقی، وظایف، کارکرد ها و ظرفیت های قانونی و سازو کارهای اجرایی کمیته ه ضد تروریسم شورای امنیت، عملکرد ده ساله آن مورد نقد و بررسی قرار بگیرد و جایگاه قطعنامه

1373 شورای امنیت در مبارزه با تروریسم مشخص شود

مراجع ذیربط داخلی می توانند با استفاده از نتایج این تحقیق موضع موثر و فعالی را در زمینه مبارزه با تروریسم اتخاذ کرده و با آگاهی یافتن از سازو کارهای کمیته در جهت بهبود جایگاه جمهوری اسلامی ایران و رفع اتهامات تروریستی گام بردارند.

مشکلات و محدودیت های تحقیق:

از آنجایی که تا کنون در این زمینه هیچ گونه اثر فارسی منتشر نشده است لذا نگارنده با فقدان منابع فارسی مواجه بوده و اغلب از منابع لاتین استفاده نموده است همچنین با توجه به حساسیت موضوع هیچ یک از نهاد های دولتی به خصوص وزارت امور خارجه در تهیه این اثر این حقیر را یاری نکرده اند.

روش تحقیق:

سعی شده است تا در این تحقیق از روش توصیفی تحلیلی استفاده شود یعنی هر جا که به ماده ای از مواد قطعنامه های 1373 اشاره می شود تحلیلی نیز در خصوص آن به مخاطب ارائه شود.

فصل اول : کلیات

1-1 تعریف مفهومی از تروریسم

واژه ترور از ریشه لاتین ترس 1 به معنی ترساندن و ترس و وحشت است. واژه های تروریسم 2 و تروریست 3 به نسبت واژه های نوپا هستند. در فرهنگ لغات فرهنگستان عل وم فرانسه تروریسم چنین معنا شده است¹.

در زبان فرانسه ترور را ابتدائاً ترس یا نگرانی شدید که اغلب از تهدید مبهم و نامانوس و غیر قابل پیش بینی ناشی می شود تعریف کرده اند².

در مجمع ملی انقلابیون فرانسه ترور به عنوان يك قانون به تصویب رسید و در سال 1793 در حمله موسوم به ترور اول رقمی بیش از 2000 هزار نفر از جمله تعداد فراوانی روحانی مسیحی و هوادار سلطنت در سراسر فرانسه کشته شدند.

بعدها واژه تروریسم معنایی گسترده تر یافت و در فرهنگ های لغت معادل نظام وحشت و ترور تعریف شد. کسی بود که می کوشید به کمک نظامی از هراس افکنی مبتنی بر قهر دیدگاه های خود را پیش برد. در دوران اخیر واژه تروریسم در چن ان معنای متفاوت و متعددی به کار گرفته که تقریباً بی معنا شده است و هرگونه اقدام خشونت بار را در بر می گیرد.

احتمالاً نمی توان هیچ تعریفی از تروریسم به دست داد که همه انواع مختلف این پدیده را که در طول تاریخ نمود یافته دربرگیرد. اما در بیشتر این موارد تروریسم صرفاً یکی از چند استراتژی به کار گرفته شده و معمولاً نیز فرع بر دیگر استراتژی ها بوده است³.

در زبان فارسی برای ترور و تروریست معادل سازی نشده است و در لغت نامه دهخدا آمده است ترور در زبان فارسی به معنی قتل سیاسی به وسیله اسلحه است... و تروریسم به اصل حکومت وحشت و فشار و به اصلی اطلاق می شود که در آن از قتل های سی سی دفاعی شود. بر خلاف زبان فارسی در زبان عربی برای کلمه تروریسم کلمه الارهاب انتخاب شده که به معنی خشونت و سختگیری است. کلمه رهب و مشتقات آن چندین بار در آیات قرآن از جمله آیه 40 بقره آیه 60 انفال و آیه 13 حشر در م عنی خوف و ترس به کار رفته است⁴.

تعریفی که وزارت دفاع ایالات متحده آمریکا در سال 1990 از تروریسم ارائه می دهد عبارتست از: کاربرد غیر قانونی یا

---

¹- طیب، علیرضا تروریسم تاریخ جامعه شناسی گفتمان حقوق تهران نشر نی 1384 ص36

²- اردبیلی، محمد علی، حقوق بین المللی کیفری نشر میزان 1384 ص46

³- طیب پیشین ص40

⁴- دهخدا، فرهنگ لغات، جلد دوم، انتشارات فرهنگ معاصر، 1377 ج 5

تهدید به کاربرد زور یا خشونت بر ضد افراد یا اموال برای مجبور یا مرعوب ساختن حکومت ها یا جوامع که اغلب به قصد دستیابی به اهداف سیاسی مذهبی یا ایدئولوژیک صورت می گیرد. دشواری تعریف تروریسم تا حدودی از آنجا سرچشمه می گیرد که تنها یک نوع تروریسم نداشته و نداریم بلکه گونه های مختلفی از آن وجود داشته و دارد که اغلب ویژگی های مشترک چندانی با هم ندارند. آنچه درباره یک گونه درست است، می تواند درباره گونه دیگر نادرست باشد. امروزه تروریسم تنوعی به مراتب بیشتر از سی سال پیش یافته است و بسیاری از گونه های آن چنان متفاوت با گون ه های گذشته و با یکدیگرند که واژ ه تروریسم دیگر با برخی از آنها سازگاری ندارد و احتمالاً در آینده اصطلاحات تازه ای برای انواع جدید تروریسم پیدا خواهد شد.¹

به رغم همه تلاش های بین المللی تا کنون هیچ تعریف ش اخصی از این پدیده به وسیله مراجع حقوقی بین المللی صورت نگرفته است. آنچه در قوانین کشورهای مختلف درباره تروریسم آمده است قادر به ایجاد وحدت نظر در میان حقوق دانان نیست. تبدیل پدیده حقوقی تروریسم به یک پدیده صرفاً سیاسی می تواند از دلایل عدم توفیق در ارائه تعریفی واحد از آن باشد. آن که از نظر یک دولت یا یک شخص تروریست به شمار می رود ممکن است در نظر فرد یا مجموعه ای دیگر یک مبارز آزادی خواه قلمداد شود. با این همه می توان گفت: در حوزه سیاست به کارهای خشونت آمیز و غیر قانونی حکومت ها برای سرکوبی مخالفان خود و ترس اندن آنها ترور می گویند و نیز کردار گروه های مبارزی که برای رسیدن به هدف های سیاسی خود دست به کار های خشونت آمیز و هراس انگیز می زنند ترور نامیده می شود.²

ترورگری روش حکومت هایی است که با بازداشت شکنجه اعدام و انواع آزارهای غیر قانونی از راه پلیس سیاسی مخ ف مخالفان را سرکوب می کنند و می هراسانند و یا روش دسته های راست و چپی است که برای برافکندن یا هراساندن دولت به آدم کشی و آدم ربایی و خرابکاری دست می زنند. روش آنارشیست های انقلابی و نیز برخی دسته های انقلابی دیگر در روسیه نیز به کار می رود و کسانی را که ب ه کشتار سیاسی دست بزنند تروریست (ترورگر) نمی خوانند.³

در دوره انقلاب بزرگ فرانسه از مه 1793 تا ژ ویه 1794 را دوره حکومت ترور می خوانند. زیرا در این دوره هزاران تن را با گیوتین گردن زدند. در ایران در دوره مشروطیت به بعد چند دسته ترورگر چپ و راست پیدا شد که ترور شخصی ت های سیاسی را روش خود قرار دادند. در تاریخ ایران و شرق اسلامی فرقه ای که از ترور به صورت یک روش دایمی استفاده کرده اسماعیلیان یا

¹ - حاجیانی، پیشین ص 46

² - طیب پیشین ص 20

³ - طیب پیشین ص 22

پیروان حسن صباح هستند که ترورگری های آنان چنان وحشتی در دل همگان از جمله مسیحیان صلیبی افکنده بود که هنوز در زبان های اروپایی به نام اساسین Assassin (دگرگون شده حشاشین) یعنی قاتلان معروف اند.

برخی تروریسم را عملی فردی و برخی دیگر آن را اقدامی جمعی می پندارند. جمعی آن را یک اقدام سازمان یافته گروهی و حساب شده معرفی می کنند و جمعی دیگر آن را ناشی از احساسات و عواطف جریحه دار شده یا عقده های فروخته می شمارند. عده ای آن را یگانه راه احقاق حق مظلومان و ستم دیدگان پنداشته اند در حالی که عده ای دیگر آن را ظلم و تجاوز به حقوق دیگران دانسته و مستحق شدیدترین مجازات ها شمرده اند. حتی بعضی تا حدی پیش رفته اند که تروریسم را جنایتی علیه بشریت دانسته و خواستار محاکمه تروریست ها در دادگاه های بین المللی لاهه شده اند.¹

فرهنگ بزرگ معروف لیتره تروریسم را برابر برقراری سلطه ارباب و وحشت تعریف کرده است. اگر این تعریف را بپذیریم ترور، عملی منفرد یا عاطفی نیست بلکه اقدامی است گروهی سازمان یافته و حتی استراتژی سیاسی. اصطلاح و واژه تروریسم پیش از قرن نوزدهم معمول نبود. واژه ترور به معنای ایجاد ترس وحشت و ارباب به کار می رفت و هنوز هم در بعضی زبان های اروپایی همین معنی را دارد. اگر کسی شاه یا یک مقام عالی را ترور می کرد به این عمل سوء قصد می گفتند. ترور و تروریسم در ادبیات قرن نوزدهم به کار رفت و بعد به این معنی معمول شد. شاید به این علت که در دوران انقلاب کبیر فرانسه حکومت تندروان و اعدام های بی حساب بی گناهان دوره ترور نام گرفت.² انور خامه ای تروریسم را این گونه تعریف می کند: تروریسم یعنی اقدام نامشروع و توطئه آمیز برای کشتن یک یا چند انسان با نیت سیاسی یا به خاطر نیل به اهداف سیاسی معین.³

این تعریف شامل چند گونه عمل تروریستی می شود: الف) اقدام به کشتن یکی از مقام های حاکم به عنوان واکنش در برابر ظلم و ستمی که بر فرد یا جمعی وارد ساخته است. نمونه کامل آن را در ترور ناصر الدین شاه از سوی میرزا رضای کرمانی می توان مشاهده کرد.

ب) اقدام سازمان یافته برای کشتن فرد یا افرادی از حاکمیت به منظور ارباب هیات حاکمه یا تحریک مردم علیه آن با هدف تغییر نظام سیاسی موجود یا اصلاح آن مانند ترورهایی که کمیته مجازات انجام داد.

ج) اقدام اشخاص یا مقاماتی از حاکمیت برای حذف فیزیکی رقبای خود و از سر راه برداشتن آنها و تثبیت و تحکیم مقام و موقعیت خود. نمونه مشخص آن ترور سرلشکر علی رزم آرا نخست

¹ - خامه ای، انور، شاه کشی در ایران و جهان؛ انتشارات آسمان 1381 ص 8

² - حاجیانی، پیشین ص 26

³ - خامه ای، پیشین ص 53

وزیر وقت به دستور محرمانه محمدرضا شاه پهلوی است که با کمک اسدا.. علم وزیر راه موقت انجام گرفت.

(د) می توان گونه های دیگر از تروریسم را نیز که بر بنیاد تصمیم گیری های ایدئولوژیک یا مذهبی استوار بوده است تشخیص داد. مانند ترور محمد مسعود به دستور و مباشرت خسرو روز به و ترور عبدالحسین هژیر نخست وزیر پیشین ایران به دست فداییان اسلام¹.

اندیشمندانی را که درباره تروریسم اظهار نظر کرده اند به سه دسته می توان تقسیم کرد:

1 کسانی که تروریسم را مطلقاً مذموم و توسل به آن را به زیان جامعه و پیشرفت آن می شمارند. که خود به خود به دو گروه قابل تقسیم اند:

الف) یک گروه ترور را اساساً ضد انسانی ضد حقوق بشر و ضد اصول اخلاقی و پاکدامنی محسوب کرده شایسته جلوگیری پیگرد دادرسی و مجازات می دانند.

ب) گروهی دیگر تروریسم را واکنشی در برابر ستمگری و زورگویی و ناشی از ظلم استثمار فقر و تجاوز فرمانروایان به حقوق توده محروم و مظلوم می شمارند و از نظر حقوقی و اخلاقی آن را طرد نمی کنند. اما آن را برای مبارزه محرومان علیه فرمانروایان و زورمندان بی حاصل بی فایده و حتی زیان بخش می دانند.

2- در برابر آنها اندیشمندانی بوده و هستند که تروریسم را یگانه راه پیکار علیه ستمگری حق کشی و غارت گری فرمانروایان و زورگویان و ایجاد جامعه آزاد و عادلانه می پندارند و هرگونه روش مبارزه اعتدالی یا انقلابی دیگر را نفی می کنند.

3- در میان این دو دسته عده ای دیگر از اندیشمندان هستند که هیچ یک از این دو نظر افراطی را نمی پسندند و برای تروریسم ارزشی نسبی و وابسته به وضع زمانی و مکانی معین قائل اند اما نه به تنهایی بلکه در عرض استفاده از روش های اعتدالی یا انقلابی دیگر².

در تعریفی تفصیلی ترمی توان تروریسم را در سه ساختار مفهومی متفاوت تر بدین نحو توضیح داد:

1 اعتقاد به لزوم آدم کشی و ایجاد وحشت در میان مردم و رهبران سیاسی و حکومتی و یا نظام فکری که هر نوع عملی را برای رسیدن به هدف سیاسی مجاز می شمرد.

2 کاربرد سیستماتیک ترور، به ویژه به عنوان وسیله اجبار یا روا شمردن اقدامات دارای ماهیت وحشت آفرینی در اذهان عامه و گروه های انسانی مثل تروریسم انقلابی برای ساقط کردن حکومت، تروریسم ظالم انه برای حفظ حکومت یا دفاع از آن، تروریسم شبه انقلابی که از ترور برای نیل به هدف

¹ - حاجبانی، پیشین 23
² - حاجبانی، پیشین، ص 43

هایی مثل وادار کردن حکومت شبه انقلابی به تغییر سیاست یا واکنش نسبت به سیاست حکومت استفاده می کند.

3 تروریسم به معنی مبارزه تروریستی روشنفکران انقلابی جدا از توده ها که عبارت است از جریانی خرده بورژوازی که در مرحله ای از جنبش انقلابی در اروپا ظاهر شد. تروریسم به نظریه قهرمانان فعال و توده های غیر فعالی که در انتظار هنرمایی این قهرمانان اند معتقد است. اعتقاد تروریسم به این نظریه در اساسی ترین نمودهایش به صورت ناتوانی کامل در شناخت جنبش توده ای و فقدان ایمان به آن عدم درک نیازمندی و کمبودهای جنبش عدم توانایی در آمیختن فعالیت انقلابی خود با جنبش توده ای و بی ارزش تلقی کردن فعالیت انقلابی توده ها و در نتیجه به شکل توسل به ترور انفرادی برای خاموش ساختن احساسات خشم آگین و انرژی انقلابی خویش و جستجوی وسایل تهییج و نظایر این ها متجلی می شود.

1-2 اهداف تروریسم

در این امر تردیدی نیست که اهداف نهایی تروریست ها در طول زمان دچار تغییر شده است لیکن چند مورد از آنها اهمیت خود را همچنان حفظ کرده و باقی مانده اند این موارد عبارتند از:

1 تغییر رژیم

تغییر رژیم به معنای سرنگون کردن یک حکومت و جانشین کردن آن به وسیله حکومتی است که رهبری آن به عهده تروریست هاست. گروه های تروریستی بسیاری از جمله گروه راه درخشان در کشور پرو به چنین هدفی می اندیشیدند.

2 تغییر قلمرو

هدف از آن جدا کردن یک سرزمین از یک دولت و تاسیس یک دولت جدید مانند ببرهای تامل که در پی چنین هدفی در پاره ای از مناطق تامل نشین سریلانکا هستند. یا پیوستن به دولت دیگری است مانند لشکر ظیبه در پاکستان که مایل اند چنین کاری را با همکاری هندی های مشمیر به انجام برسانند.

3 تغییر سیاست

این مفهوم مجموعه ای وسیع تر با درخواست های کمتر را شامل می شود، مانند خواست القاعده برای عدم حمایت آمریکا از اسرائیل و رژیم های عربی منطقه مانند عربستان.

4 کنترل اجتماعی

در این خصوص ترجیحا افراد تحت فشار قرار می گیرند تا دولت ها. در آمریکا کوکمالس کوکلان ها تلاش داشتند تا پس از جنگ های داخلی آمریکایی های آفریقایی تبار را تحت فشار قرار دهند. نمونه جدیدتر گروه های ضد سقط جنین بودند که با قتل پزشک هایی که این اقدام را انجام می دادند تلاش داشتند سایر پزشکان را از انجام این کار باز دارند.

5 حفظ وضعیت موجود

این عنوان به این مع ناست که جریانی در صدد حمایت از رژیم موجود با ترتیبات منطقه ای علیه گروه های سیاسی است که در جستجوی تغییر آن هستند . بسیاری از سازمان های شبه نظامی راست گرا در آمریکای لاتین مانند نیروهای دفاع از کلمبیا چنین هدفی را تعقیب کرده اند . نمونه دیگر گروه های شبه نظامی پروتستان در ایرلند شمالی است که خواهان حفظ وضعیت سرزمینی موجود در برابر خواست ارتش جمهوری خواه ایرلند است که خواهان ملحق شدن آن به جمهوری ایرلند می باشد¹.

3-2 تحولات جدید در انواع تروریسم :

در اوایل دهه 1900 انگیزه ها استراتژی ها و سلاح های تروریست ها تا حدی تغییر یافته است . از آنارشیست ها و گروه های تروریست چپ گرا که جایگزین آنها شدند تا ارتش های سرخ که در دهه 1970 در آلمان، ایتالیا و ژاپن دست به عملیات می زدند همگی بساط شان برچیده شده و امروزه جناح راست افراطی پرچم دار این اقدامات شده است.

شاید برجسته ترین تغییر در دهه های اخیر این باشد که تروریسم دیگر به هیچ وجه تنها استراتژی مبارزان نیست . گروه های مانند اخوان المسلمین، ارتش جمهوری خواه ایرلند، افراطیون کرد در ترکیه و عراق، ببرهای تامیل در سریلانکا، جنبش آزادی و میهنی باسک در اسپانیا و بسیاری دیگر از گروه ها از آغاز هم شاخه سیاسی و هم شاخه تروریستی داشته اند . بازوی سیاسی خدمات اجتماعی و آموزشی عرضه می دارد، تجارت می کند و در انتخابات به رقابت می پردازد، در حالی که شاخه نظامی به رهگیری و قتل مبادرت می ورزد².

4-2 تروریسم فرا دولتی

در دهه 1990 گونه تازه ای از تروریسم سر برآورد . اسامه بن لادن پسر یک مهندس ساختمان رهبر یک جنبش اسلام گرای تندرو به نام القاعده شد . این گروه با افکاری پیچیده و بی همتا به سرزنش کشورهای عربی هوادار غرب، دشمنی با سلطه ایالات متحده آمریکا و نادیده گرفتن پیامدهای اقدامات تروریستی پرداخت . بیشتر رهبران این گروه در دهه 1980 به آزادی افغانستان از جنگ اتحاد جماهیر شوروی کمک کرده بودند و پس از آن بلند پروازی هایشان در ایستادگی در برابر قدرت جهان غرب افزایش پیدا کرده بود . این گروه در اوت 1998 صدها تن را در بمب گذاری در سفارتخانه های آمریکا در کشورهای آف ریفایی کشتند . در اینجا با گونه تازه ای از تروریسم روبه رو شدیم که دارای

¹ - خامه ای، پیشین، ص 23
² - طیب، پیشین، 1384 ص 204